

TERESA MARESZ, KATARZYNA GRYSIŃSKA-JARMUŁA

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

*Хорошие и плохие соседи: опыт
межкультурной коммуникации.
Dobre i złe sąsiedztwa. Doświadczenie
międkulturowej komunikacji,
Oriechowo-Zujewo, 11–12 maja 2018 roku.
Sprawozdanie z międzynarodowej
konferencji naukowej*

Międzynarodowy projekt pod tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa”, zainicjowany przez pracowników naukowych z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, zaowocował trzyletnim cyklem konferencji, w której wzięli udział naukowcy z Bydgoszczy, z kilku ośrodków w Polsce oraz z zagranicy. Dotychczas odbyły się konferencje zatytułowane: „Historia kluczem do rozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich” (2015), „Od konfliktu do współistnienia i współpracy” (2016), „Obcy – nasi – inni” (2017). Przez trzy lata uczestnicy tych konferencji przyglądali się relacjom sąsiedzkim z punktu widzenia pojedynczych ludzi, jak i społeczności lokalnych czy też narodowych. Pokłosem debaty naukowej jest seria monografii pod wspólnym tytułem *Dobre i złe sąsiedztwa*. Dotychczas ukazało się pięć tomów¹.

¹ *Dobre i złe sąsiedztwa. Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich*, red. T. Maresz, K. Grysińska-Jarmuła, Bydgoszcz 2016, ss. 528; *Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i współpracy*, t. 1: *Bliscy i dalecy sąsiedzi*, ss. 352; t. 2: *Sąsiedzi w historiografii, edukacji i kulturze*, ss. 304, red.

W dniach 11 i 12 maja 2018 roku, już po raz czwarty, odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa dotycząca tzw. dobrego i złego sąsiedztwa. W następstwie podpisanej umowy o współpracy między Uniwersyte-tem Kazimierza Wielkiego i Państwowym Uniwersytem Humanistyczno-Technologicznym kolejna konferencja miała miejsce w Rosji w Oriechowie-Zujewie². Tegoroczne spotkanie otwiera drugą turę tryptyku konferencji, będących kontynuacją dotychczasowych pod tytułem „Dobre i złe sąsiedz-
twa”³. Tym razem uczestnikom konferencji zaproponowano temat: „Опыт межкультурной коммуникации”, czyli „Doświadczenie międzykulturowej komunikacji”. Konferencja poświęcona była analizie sieciowej interakcji dwóch obszarów aktualnej socjo-humanistycznej wiedzy na temat historii obszarów przygranicznych w zakresie historii lokalnej oraz dziejów kultury historycznej w dziedzinie historii intelektualnej. Dlatego do wzięcia udziału w konferencji zaproszono przedstawicieli różnych dyscyplin historycznych, a także politologów, socjologów, filologów, kulturoznawców, filozofów, psychologów i pedagogów. Obszary poruszone w ramach obrad konferencji oscylowały wokół następujących zagadnień:

- Geografii historycznej: granic kulturowych i historycznych wspólnot lokalnych.
- Transferu międzykulturowego w obszarach przygranicznych (granicznych przestrzeni społeczno-kulturowych, regionów przygranicznych).
- Kultur historycznych: problemów różnic historycznych i koegzystencji.
- Czynników kultury historycznej w kształtowaniu tożsamości lokalnej.
- Historii międzykulturowej komunikacji w praktyce kształcenia historycznego.

T. Maresz, K. Grysińska-Jarmuła, Bydgoszcz 2017; *Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne*, t. 1: *Bliscy i dalecy sąsiedzi*, ss. 320; t. 2: *Sąsiedzi w historiografii, edukacji i kulturze*, ss. 302, red. T. Maresz, K. Grysińska-Jarmuła, Bydgoszcz 2018.

² Państwowy Uniwersytet Humanistyczno-Technologiczny w Oriechowie-Zujewie, [online], [dostępny: <http://www.ggtu.ru/>], [dostęp: 2.04.2019].

³ Oficjalna strona konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa”: [online], [dostępny: https://dobrezlesasiedztwa.ukw.edu.pl/jednostka/dobre_i_zle_sasiedztwa], [dostęp: 2.04.2019].

Patronatem honorowym konferencję objął Rektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego – prof. dr hab. Jacek Woźny oraz Rektor Państwowego Uniwersytetu Humanistyczno-Technologicznego w Oriechowcie-Zujewie – doc. dr Nadija Jusupowa. W skład Komitetu Naukowego z ramienia UKW weszli: prof. dr hab. Albert Kotowski, prof. dr hab. Małgorzata Świąćicka, dr hab. Zdzisław Biegański, prof. nadzw. i dr hab. Marek G. Zieliński, prof. nadzw., a z PUHT: doc. dr Marina Gorszkowa, doc. dr Jelina Jakowlewa i prof. dr Siergiej Małowiczko. Członkami Komitetu Naukowego byli również: prof. dr hab. Vladimír Gonč ze Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie, dr hab. Grażyna Pańko, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, dr hab. Arkadiusz Stempin, prof. Uniwersytetu Alberta Ludwika we Fryburgu Bryzgowijskim i Wyższej Szkole Europejskiej w Krakowie, prof. dr hab. Olga Strelowa z Krajowego Instytutu Rozwoju Kształcenia w Chabarowsku oraz prof. dr Jewgenij Wiaziemskij z Państwowego Pedagogicznego Uniwersytetu Moskiewskiego. Sekretarzami naukowymi konferencji byli: ze strony rosyjskiej – prof. dr Siergiej Małowiczko, a ze strony polskiej: dr hab. Teresa Maresz, prof. nadzw. i dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła.

Uczestników konferencji powitały: Rektor Państwowego Uniwersytetu Humanistyczno-Technologicznego w Oriechowcie-Zujewie – doc. dr Nadija Jusupowa oraz Dziekan Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego – prof. dr hab. Małgorzata Świąćicka. W konferencji wzięło udział 59 referentów, którzy przybyli z Niemiec, Polski, Słowacji, Ukrainy oraz z Karaczajewsko-Czerkieskiej Republiki, a przede wszystkim z wielu zakątków Rosji.

Trzy pierwsze referaty wytyczyły kierunki obrad, które później odbyły się w sekcjach. Obrady plenarne zainaugurował wykład dr hab. Teresy Maresz, prof. nadzw., zatytułowany „Podręcznik szkolny źródłem informacji na temat życia codziennego oraz osiągnięć kulturalnych i gospodarczych narodów ze sobą sąsiadujących”. Referentka przedstawiła wyniki analizy podręczników szkolnych na temat narodów o korzeniach słowiańskich ze sobą sąsiadujących, w tym Polaków, Rosjan, Ukraińców i Białorusinów. Wykazała, iż pomimo bliskości kulturowej i bezpośredniego sąsiedztwa, to jednak edukacja szkolna nie jest nakierowana na wzajemne poznawanie kultury, obyczajów czy też pracy codziennej narodów żyjących za przysłowiową miedzą. Zwracając uwagę na walory wychowawcze podręczników, T. Maresz przekonywała, iż uczniowie powinni poznawać nie tylko wydarzenia polityczne, ale i społeczno-oby-

czajowe. To pozwoli na przychylniejsze spojrzenie na sąsiadów i lepsze rozumienie ich problemów, a to z kolei przyczyni się do przełamania utartych, powszechnie przyjętych stereotypów. Prof. dr Siergiej Małowiczko (PUTH), wygłaszając referat pt. „Praktyki międzykulturowe w projektowaniu historiografii globalnej”, przyjrzał się problemowi dokumentowania i opisywania dziejów narodów żyjących i tworzących po sąsiedzku. Szczególną uwagę zwrócił na historiografię XIX wieku w kontekście historii lokalnej, przywołując konkretne przykłady. Do tego zagadnienia nawiązała trzecia z uczestniczek plenarnych obrad – prof. dr Łorina Repina, członek korespondent Rosyjskiej Akademii Nauk, omawiając „Kulturę i tożsamość z perspektywy historii międzyregionalnej”. Następnie uczestnicy konferencji udali się na obrady w sekcjach.

Obrady sekcji pierwszej (najliczniejszej), zatytułowanej „Dialog międzykulturowy i transfer kulturowy w obszarach przygranicznych”, odbywały się w obu dniach konferencji. W pierwszej części skupiono się nad historiograficznym ujęciem transferu kulturowego, głównie w Rosji, na przestrzeni dziejów. Debatę naukową zainicjował doc. dr Dmitrij Dobrowolski (Narodowy Uniwersytet Badawczy „Wyższa Szkoła Ekonomiczna” w Moskwie), wygłaszając referat pt. „Dyplomacja jako sposób wymiany kulturalnej Rosji i Europy w XII–XIII wieku”. Autor wystąpienia wykazał wielopoziomowe powiązania dawnej Rusi i Europy Zachodniej po schizmie w 1054 roku. Rozłam w Kościołach i zerwanie z Zachodem przyczyniły się do szukania dróg porozumienia i kanałów wymiany kulturalnej. Jedną z nich była dyplomacja prowadzona przez książąt z dynastii Rurykowiczów, którzy dążyli do utrzymania kontaktów z europejskimi monarchami. Z kolei doc. dr Ludmiła Sukina (Instytut Systemów Programowania im. A.K. Ajłamaziana RAN) scharakteryzowała „Zamoskowie jako terytorium transferów kulturowych późnego średniowiecza i czasów nowożytnych”. Zamoskowie, będąc przestrzenią historycznie, geograficznie i kulturowo łączącą dawne księstwa ze stolicami we Włodzimierzu, Moskwie, Rostowie, Suzdalu, Niżnym Nowogrodzie i Twerze, stało się przestrzenią transferu kulturowego, gospodarczego, politycznego, religijnego ze wschodu na zachód i na odwrót. Pozostając w kręgu tematyki moskiewskiej, mgr Jelizawieta Jagarjan (Rosyjska Państwowa Wyższa Szkoła Humanistyczna w Moskwie) omówiła „Praktyki w przestrzeni socjokulturowej Moskwy pod koniec XIX i początku XX wieku”. Scharakteryzowała sytuację kulturową w Moskwie i wpływ środowiska społecznego i kulturowego na

rozwój komunikacji. Przedstawiła wyniki swoich badań nad wzajemnym oddziaływaniem grup etnicznych, jak i pojedynczych osób żyjących w Moskwie na przełomie XIX i XX wieku. Z kolei doc. dr Olga Kazakowa (Orłowski Uniwersytet Państwowy im. I.S. Turgieniewa) w referacie zatytułowanym „Socjokulturowe algorytmy transferu języka rewolucji 1917 r. w guberniach rosyjskich” zaprezentowała wyniki swoich badań przeprowadzonych w oparciu o regionalne periodyki oraz źródła (listy, pamiętniki) pochodzące z lat 1917–1921. Granice terytorialne podlegające badaniu objęły w znacznym stopniu obszar omówiony przez J. Jagarijan, czyli okolice Moskwy, Włodzimierza, Riazania, Tuły, Orła, Kaługi. Badania nad językiem stosowanym w publicystyce i prasie codziennej przeprowadzili również dwaj badacze z Polski – dr hab. Ewa Szatlach, prof. nadzw. i dr hab. Andrzej Zaćmiński, prof. nadzw. E. Szatlach przeprowadziła analizę zawartości „Trybuny Ludu” z lat 1949–1953 w zakresie propagandy radzieckiego modelu gospodarki w Polsce, a A. Zaćmiński omówił proradziecką propagandę stosowaną w tym samym periodyku w celu kształtowania pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego o ZSRR. Oboje prelegenci celowo wybrali lata 1949–1953, tj. szczytowy okres polskiego stalinizmu. A. Zaćmiński przebadał wymiar statystyczny publikowanych artykułów według kryterium tematycznego (polityka, gospodarka, kultura, nauka, społeczeństwo, rocznice i sport). Jak referent wykazał, powstał doktrynalny (urzędowy) wizerunek Związku Radzieckiego.

Po przerwie powrócono do obrad w sekcji pierwszej. Referenci dokonali przeglądu międzykulturowej komunikacji w krajach europejskich. Prof. dr Igor Kriuczkw (Federalny Uniwersytet Północnego Kaukazu w Staropolu) mówił na temat: „Pogranicze południowych Węgier w XIX i na początku XX wieku: przestrzeń komunikacji międzykulturowej i rozwój nacjonalizmu”, a dr hab. Danuta Jastrzębska-Golonka, prof. nadzw. przeanalizowała przekazy literackie na temat sąsiedztwa dwóch narodów koegzystujących ze sobą „od zawsze”, a referat swój zatytułowała „Serbowie i Chorwaci. Reakcje literackie i kulturowe trudnego sąsiedztwa”. Z kolei dr hab. Arkadiusz Stempin, prof. nadzw. omówił „Niemiecko-żydowskie sąsiedztwo w południowych Niemczech (na przykładzie Freiburga w latach 1933–1945)”. Natomiast doc. dr Aleksander Fedorenko (PUHT – Oriechowo-Zujewo) scharakteryzował „sąsiedztwo”, czyli relacje między rosyjską Partią Socjalistów-Rewolucjonistów a polskim ruchem rewolucyjnym tuż przed wybuchem rewolucji w Rosji w 1917 roku.

Aż pięć referatów w ramach trzeciej części sekcji pierwszej dotyczyło sąsiedztwa na Kaukazie. Obrady zainicjowała prof. dr Tamara Bułygina (Północnokaukaski Uniwersytet Federalny w Stawropolu) referatem zatytułowanym „Model międzyetnicznego współdziałaniem narodów Północnego Kaukazu w projektach bolszewików i ich oponentów”. Z kolei dr Rustam Biegieułow (Państwowy Uniwersytet Karaczajewsko-Czerkieski) przedstawił „Ślad Gruzina« w etnohistorycznych stereotypach ludu Karaczajewców-Bałkarców w następstwie deportacji”. Deportacje z Karaczajewców (1943) oraz Bałkarzy (1944) zakorzeniły się w ich narodowej pamięci historycznej – zarówno na poziomie oficjalnej nauki, jak i na poziomie opinii publicznej. R. Biegieułow wskazał na powstały stereotyp Gruzina-grabieżcy, bogacącego się kosztem deportowanych narodów. Jak zauważył referent, stereotyp ten nie zawsze opiera się na mocnych dowodach i często ma podłoże mitologiczne. Z kolei dr Rica Zielnickaja (Szarba) (Rosyjskie Muzeum Etnograficzne w Petersburgu) zaprezentowała obraz relacji między Abchazami i Karaczajewcami. W referacie „Historia kontaktów społeczno-kulturalnych między Abchazami i Karaczajewcami” wykazała, iż wzajemne korzyści zbliżają sąsiadów. Tak było właśnie w przypadku wspomnianych dwóch narodów, które zaczęły swoją współpracę w dziedzinie handlu jeszcze w czasach jedwabnego szlaku łączącego Chiny z Bliskim Wschodem i Europą i tak pozostało do dnia dzisiejszego. Dwoje referentów – dr Ludmiła Jermolenko (Północnokaukaski Uniwersytet w Stawropolu) wraz z Nikołajem Miedwienskim (Państwowe Muzeum Militarnej Chwały im. V.G. Ardzinba z Suchumi – Republika Abchazji) mówiło „O niektórych aspektach rozwoju katolicyzmu w Księstwie Abchaskim w latach 40. i 50. XIX w.”. Podobnie jak ich poprzedniczka, wykazali pozytywny wpływ na relacje międzyludzkie, gdy ludziom przyszło mieszkać i funkcjonować obok siebie. Pierwsi katolicy na terytorium Abchazji przybyli w XIII–XV wieku, ale najwięcej osiedliło się w Suchumi na przełomie XIX i XX wieku – byli to żołnierze i oficerowie armii rosyjskiej, w większości Polacy. Polscy katolicy wnieśli znaczący wkład w organizację życia wyznaniowego, ale i codziennego w Abchazji. W obszarze zagadnienia poświęconego współpracy narodów kaukaskich było wystąpienie dr Kariny Aambarcumian (Północnokaukaski Uniwersytet w Stawropolu). Prelegentka wygłosiwszy referat pt. „Wpływ czynników interwencji zagranicznej w tle etnicznym współpracy narodów Kaukazu Południowego (1918–1921)”, wykazała, iż wspólne zagrożenie zewnętrzne jednoczy narody.

Obrazy w sekcji pierwszej były kontynuowane w kolejnym dniu konferencji. Dr Olga Morowa (prorektor PUHT w Oriechowie-Zujewie) zaprezentowała „Praktyki interakcji społecznych w centrach przemysłowych Rosji na początku XX wieku”. Z kolei dr hab. Grażyna Pańko, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego wykazała „Rolę muzyki w kontaktach z sąsiedziami”. Autorka, przytaczając przykłady współpracy muzyków przy wystawianiu oper, na przykład Bedřicha Smetany i Stanisława Moniuszki, odwołując się do piosenek ludowych wspólnych dla kilku nacji (Janosik – górale polscy i słowaccy), przywołując piosenki popularne wśród młodzieży wielu krajów („Szła dziewczeczka do laseczka”), analizując rolę konkursów chopinowskich, wykazała, że dewiza Arystotelesa „muzyka łągodzi obyczaje” obowiązuje po dzisiejsze czasy. Na temat współpracy przygranicznej w dziedzinie kultury mówili również doc. dr Arturas Waliertonis i doc. dr Ludmiła Sokolnickaja (oboje z PUHT), wygłaszając referat zatytułowany „Rola akulturacji w tworzeniu i rozwoju kultury społeczności przygranicznych”.

Równolegle odbywały się obrady w sekcji drugiej, zatytułowanej „Historyczne kultury: Problem zróżnicowania historycznego i koegzystencji”. Sześcioro pierwszych referentów zaprezentowało wyniki swoich badań nad przekazami źródłowymi pochodzącymi z czasów średniowiecznych i nowożytnych aż po czasy nam współczesne. Dmitrij Aszczepkow (Narodowy Uniwersytet Badawczy „Wyższej Szkoły Ekonomicznej” w Moskwie) zreferował postrzeganie Rusinów w Kronice Wielkopolskiej, a prof. dr Andriej Kuzniecowa (Uniwersytet Państwowy im. N. Łobaczewskiego w Niżnym Nowogrodzie) wyjaśnił, „Co Kuźma Minin mówił o Polakach?”. Z kolei dr hab. Marek G. Zieliński, prof. nadzw. opierając się na prasie, relacjach pamiętnikarskich, korespondencji i utworach literackich, zaprezentował „Opinie Polaków o cudzoziemcach w czasach oświecenia (II poł. XVIII w.)”. Licznie napływający do Rzeczypospolitej Obojga Narodów cudzoziemcy (arystokraci, artyści, aktorzy, gubernierzy, żołnierze, ale także biedacy, zbiedzy, oszuści), prezentujący pozytywne jak i negatywne postawy, nie pozostawali niezauważonymi przez Polaków. Jak zauważył M.G. Zieliński, w efekcie ścierania się zróżnicowanych tendencji (nie tyle politycznych, co kulturowych) wykształcił się obraz pełen uogólnień. Doc. Roman Kazakow (Narodowy Uniwersytet Badawczy „Wyższej Szkoły Ekonomicznej” w Moskwie) na podstawie badań historiograficzno-geograficznych zaprezentował mapę pogranicza

z przełomu XVIII i XIX wieku. Korzystając z przekazów Zoriana Dołgi-Chodakowskiego, sporządził spis miast rosyjskich ze wspomnianego okresu. Dwoje referentów z Polski – prof. dr hab. Małgorzata Świącicka i dr hab. Rafał Zimny (oboje z UKW), zaprezentowało wyniki swoich badań na polu filologicznym. Pierwsza – w wystąpieniu podjęła próbę rekonstrukcji językowo-kulturowych sposobów obrazowania dwóch kategorii znaczeniowych „Rosja” i „Rosjanin”. Źródłem materiału badawczego były swobodne wypowiedzi młodych Polaków, szczególnie skojarzenia wywołane podanymi słowami kluczowymi. Istotą badań było pytanie o stabilność i zmienność cech w najnowszym polskim stereotypie Rosjanina oraz językowo-kulturowym obrazie Rosji. Natomiast drugi z referentów omówił „Kontekst rosyjski w wybranych współczesnych polskich frazematyzmach politycznych”.

Z kolei piątka Rosjan spojrzała na sąsiedztwo z perspektywy rosyjskiej historiografii: dr Maria Niskowskaja (Centrum Naukowe RAN w Syktywkarze) omówiła „Międzykulturowe komunikacje w XVIII wieku. Właściwości podnoszenia autorytetu państwa w dziejach I.P. Jełagina”, dwie badaczki z Narodowego Uniwersytetu Badawczego „Wyższej Szkoły Ekonomicznej” w Moskwie) – doc. dr Marina Rumiancewa zajęła się zagadnieniem: „Rosyjski i badeński neokantyzm: sąsiedztwo lub konflikt neoklasycyzmu i nieklasycyzmu kultur historycznych”, mgr Nadieżda Niekrasowa „Praktyką cytowania historyków metropolii z Tweru przez historyka W.I. Kołosowa (1854-1919): kwestia »sąsiedztwa« prowincjonalnej i stołecznej kultury historycznej”, a prof. dr Marina Kolesnikowa (Północnokaukaski Uniwersytet w Stawropolu) omówiła „Wkład I.W. Bientkowskiego w poznanie Północnego Kaukazu”. Z kolei prof. dr Oleg Żurba (Dnieprzański Uniwersytet Narodowy im. Olesia Gonczara w Dnieprze) przedstawił „Kulturę historyczną końca XVIII – pierwszej połowy XIX w. i formowanie się regionów historiograficznych na Ukrainie”. Natomiast dr hab. Andrzej Topij, prof. UKW przedstawił „Obraz Rosji i Rosjan w publicystyce Theodora Schiemanna”, jednego z czołowych niemiecko-bałtyckich emigrantów, znających Rosję z autopsji, a prof. dr Aleksiej Wiszniakow (PUHT w Oriechowie-Zujewie) „Całą prawdę i całą nieprawdę o wszystkim. Claude Simon i Związek Radziecki”, francuskiego pisarza i eseisty, uczestnika wojny domowej w Hiszpanii.

Ostatnie, trzecie posiedzenie sekcji drugiej objęło referaty dotyczące czasów średniowiecznych i nowożytnych. Mgr Marta Nowaczyk (UKW w Bydgoszczy) w referacie pt. „O czym »mówią« symbole? Niewerbalna

komunikacja Słowian” przytoczyła przykłady symboli z życia codziennego Słowian, a także podjęła próbę ich wyjaśnienia. Mgr Jewgienij Kirsanow (Klasyczne Kolegium Edukacji Artystycznej i Estetycznej w Oriechowie-Zujewie) dokonał analizy historiografii rosyjskiej odnoszącej się do stosunków dawnej Rusi i koczowników z północnego wybrzeża Morza Czarnego i Morza Kaspijskiego w okresie od połowy IX do połowy XIII wieku, przy czym zadał pytanie: „Dawna Ruś i koczownicy w radzieckiej i rosyjskiej historiografii: sąsiedzi czy jedno państwo?”. Z kolei prof. dr Andriej Kuzniecowa (Uniwersytet Państwowy im. N. Łobaczewskiego w Niżnym Nowogrodzie) omówił „Tworzenie tradycji rozumienia dawnej historii w Niżnym Nowogrodzie”. Kolejny referat dotyczył czasów nowożytnych: prof. dr Tatiana Litwinowa (Dnieprzański Uniwersytet Narodowy im. Olesia Gonczara w Dnieprze) zbadała „Pogranicze tożsamości. Małorusini w cesarskiej przestrzeni intelektualnej w II połowie XVIII wieku” i zaprezentowała wnioski prowadzące do uogólnienia, iż interakcja kulturowa, patrząc z punktu widzenia jednostki, wpływa na zmianę jego tożsamości. Tak było np. w czasach oświecenia, gdy jego idee oraz edukacja w języku rosyjskim wciągała Ukraińców-prowincjuszy w krąg stołecznej kultury w Petersburgu. Również prof. dr Natalia Rostisławlewna (RGGU w Moskwie) wykazała interakcję i „Transformację kultury historycznej w czasach I wojny światowej”.

Sekcja trzecia nosiła tytuł: „Czynnik kultury historycznej w kształtowaniu lokalnej i / lub regionalnej tożsamości”. Obrady w tej sekcji odbyły się w dwóch częściach. Pierwsza z nich objęła referat prof. dr. Władimíra Gonca (Słowacka Akademia Nauk w Bratysławie) pod tytułem „»Centrum« Europy środkowej. Doświadczenie Moraw, Dolnej Austrii i Zachodniej Słowacji przez ostatnich 200 lat”. Prelegent wykazał konsekwencje migracji na szczeblu regionalnym, pokazał, iż przybyszy traktowano jak „naszych” bądź „obcych”. Ponadto na przykładzie wskazanego pogranicza wykazał różnice w ich prywatności i w przestrzeni publicznej. Z kolei dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła (UKW) w referacie „Polacy i Niemcy w Bydgoszczy w XIX wieku: płaszczyzna współpracy i rywalizacji” pokazała, iż w cieniu wielkiej polityki w mieście toczyło się normalne życie, a jego mieszkańcy współpracowali lub rywalizowali ze sobą na płaszczyźnie gospodarczej czy też kulturalnej. Dla Polaków była to kwestia obrony swojej pozycji i tożsamości, a dla Niemców utrzymanie swojego potencjału w mieście. Wszystkim jednak zależało

na rozwoju miasta i utrzymaniu jego potencjału, choć pobudki, jakie nimi kierowały, bywały często różne.

Pozostając w tematyce rywalizacji mieszkańców Bydgoszczy, kolejna referentka – dr hab. Agnieszka Rypel, prof. UKW sięgnęła do prasy codziennej i omówiła „Trudne sąsiedztwo. O relacjach między polskimi i niemieckimi mieszkańcami Bydgoszczy u progu niepodległości Polski (na podstawie »Dziennika Bydgoskiego« z lat 1909–1925)”. Analizując prasę codzienną, referentka zaprezentowała sposób utrwalania stereotypu Niemca jako „obcego” oraz dokonała redefinicji stosunków polsko-niemieckich w polskiej już Bydgoszczy. Po prasę codzienną sięgnęła również dr Anastazja Tancewowa (Północnokaukaski Federalny Uniwersytet w Stawropolu) i przytoczyła kilka przykładów „Prezentowania obrazu »wroga« i obrazu »przyjaciela« w czasopiśmie »Ogoniok« w latach 20. XX wieku”. Podobnie jak to uczyniła A. Rypel, również A. Tancewowa podkreślała, iż opiniotwórcze gazety i ich redaktorzy wpływali na kształtowanie opinii publicznej na temat „swoich” i „obcych”.

Dwaj kolejni referenci w sekcji trzeciej zajęli się problemem odnalezienia się i próby asymilacji rosyjskich emigrantów na ziemiach polskich. Pierwszy z nich – dr Oleg Horużenko (RAN w Moskwie) przedstawił „Moskiewskich posiadaczy ziemskich kniaziów-emigrantów na pograniczu litewsko-moskiewskim w XV–XVI w.”, a mgr Siergiej Kostierin (RGGU w Moskwie) omówił „Problem zachowania tożsamości narodowej przez rosyjskich emigrantów tzw. »pierwszej fali« w »rosyjskiej Warszawie«”. Zwłaszcza ten drugi, na podstawie materiału archiwalnego, wykazał nieścisłości w konkluzjach radzieckich i rosyjskich historyków na temat ambiwalentnej postawy narodu polskiego i rządu wobec emigrantów rosyjskich w latach 20. i 30. XIX wieku. Ponadto pokazał, iż rosyjscy emigranci „pierwszej fali” doznali szoku kulturowego i stanęli w obliczu asymilacji bądź zachowania własnej tożsamości narodowej. Formowaniu się relacji lokalnych, wymuszonych uwarunkowaniami polityczno-represyjnymi, przyjrzał się dr Anton Niskowski (Uralski oddział RAN w Syktywkarze), wygłaszając referat pt. „Represjonowani uczeni w kształtowaniu lokalnej tożsamości w mieście Peczora”. Referent przybliżył działalność represjonowanego naukowca G.M. Daniszewskiego w latach 1944–1948, który podjął się ratowania ludzi umierających z głodu w północnych obozach. Tym samym zmienił podejście mieszkańców Peczory do organizowania przez siebie cza-

su wolnego oraz świadomego pozyskiwania informacji na temat tego, co się dzieje w kraju i w regionie. Również dr Aleksander Sołowcow (PUHT w Oriechowie-Zujewie) wykazał wpływ jednej społeczności na drugą. W referacie zatytułowanym „Wpływ lokalnych katolickich Kościołów wschodniego obrządku na życie duchowe i kulturę współczesnego społeczeństwa” poruszył kwestię aktywnej dobroczynności cerkiewnej, wychowawczej i wydawniczej oraz ich wpływ na rozwój nauki, kultury duchowej i sztuki.

Natomiast dr Anetta Głowacka-Penczyńska (UKW) w referacie zatytułowanym „Żydzi w małych miastach Wielkopolski w drugiej połowie XVI i w XVII w.” przedstawiła osadnictwo żydowskie w miastach wielkopolskich XVI–XVII wieku oraz relacje sąsiedzkie między Żydami a ich sąsiadami. Wykazała przy tym, iż były one czasami dobrosąsiedzkie, a innym razem zaś konfliktowe o podłożu rywalizacji na tle handlowym. Z kolei dr hab. Aleksandra Kłaput-Wiśniewska (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy) w referacie pt. „Muzyka i muzycy rosyjscy w kulturze muzycznej Bydgoszczy w I połowie XX wieku” odnotowała dowody na ich obecność w realiach Bydgoszczy. Rosjanie budowali swą kulturową tożsamość, ale także wywarli wpływ na atmosferę i wizerunek tego miasta, w tym gusta jego mieszkańców.

Ostatnia, czwarta sekcja odbyła się pod wspólnym tytułem „Dzieje komunikacji międzykulturowej w praktyce edukacji historycznej”. W ramach niego wygłoszono siedem referatów. Pierwszy referat pt. „Podręczniki do historii Rosji a naukowe podejście do historii w pierwszej połowie XIX w.” wygłosili prof. dr Siergiej Małowiczko i prof. dr Władysław Fedorowicz (obaj z PUHT). Idąc tym tropem, prof. dr Olga Strielowa (Krajowy Instytut Rozwoju Kształcenia w Chabarowsku) przybliżyła zagadnienie „Stulecie rewolucji w Rosji w 1917 r. jako przestrzeń do dialogu kultur w ramach lekcji historii w szkole”. Jak zauważyła referentka, w edukacji szkolnej, zgodnie z nowoczesnym podejściem naukowym, rewolucję traktuje się jako proces, który obejmował sześć lat (1917–1922). O. Strielowa w swoim wystąpieniu na konkretnym przykładzie ukazała potencjał projektów rocznicowych w aktualizowaniu nauczania historii w szkole w kontekście kulturowym i dyskursu nad zagadnieniami z przeszłości. Z kolei prof. dr hab. Waldemar Rezmer (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) postawił problem: „Kiedy zaczęła

się wojna polsko-sowiecka? Pytanie badawcze i dydaktyczne”. Jak referent zauważył, ta wojna nigdy nie została „wypowiedziana stronie przeciwnej”. W polskiej i rosyjskiej (radzieckiej) historiografii pisze się o jej zakończeniu, wskazując na datę zaprzestania działań wojennych (18 października 1920 r.) czy też podając datę traktatu pokojowego w Rydze (18 marca 1921 r.). Nigdzie natomiast nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, kiedy ta wojna się rozpoczęła. Na potwierdzenie swych spostrzeżeń W. Rezmer dokonał przeglądu polskiej i rosyjskiej (radzieckiej) historiografii, sam również nie dając jednoznacznej odpowiedzi.

Przechodząc do czasów nam współczesnych, prof. dr Jewgenij Wiaziemskij (Państwowy Pedagogiczny Uniwersytet Moskiewski) przedstawił „Koncepcje nowego dydaktycznego i metodologicznego złożenia historii ojczyznej jako teoretyczną i metodologiczną podstawę do studiowania zagadnień kultury i komunikacji międzykulturowej w szkole ogólnokształcącej”. Autor wystąpienia przybliżył założenia nowej ministerialnej koncepcji nauczania historii Rosji, obejmującej standard historyczny i kulturowy, polegający na nowej ocenie kluczowych wydarzeń z przeszłości. Jak podkreślił J. Wiaziemskij, daje się zauważyć zmiany w rosyjskiej edukacji historycznej i dostrzeganie różnorodności oraz interakcji kultur narodów, które wchodziły w skład wielonarodowego państwa rosyjskiego na różnych etapach jego dziejów. Jego zdaniem, takie podejście sprzyja poszanowaniu osiągnięć kulturalnych i własnej tradycji, jak i innych narodów. Nawiązując do wystąpienia poprzednika, doc. dr Liubow Aksienowa (PUHT) omówiła „Kształtowanie wizerunku »sąsiada« w procesie edukacji historycznej w szkole jako sposobu na osiągnięcie osobistych efektów uczenia się”.

Obrazy w sekcji czwartej zakończyły dwa referaty prezentujące niekonwencjonalne podejście do edukacji historycznej. Doc. dr Marina Gorszkowa (PUHT) w referacie zatytułowanym „Wykorzystanie nowoczesnych technologii w innowacyjnej przestrzeni edukacyjnej” zachęcała do nauczania historii wspomaganego komputerem i pozyskiwaniem przez uczniów wiedzy w sieci. Inną formę pracy, w ramach innowacji, zaprezentowały trzy pracownice naukowe z Oriechowa-Zujewa – dr Jelena Babajewa, dr Galina Gańszina, dr Żanna Murawiewa (wszystkie z PUHT), wygłaszając referat „Rola sztuki ludowej i rzemiosła w kształtowaniu holistycznego wizerunku wie-

lokulturowej Rosji”. Jak zgodnie podkreśliły, w dobie globalizacji coraz większe znaczenie ma kwestia zachowania tożsamości narodowej. W wielu regionach daje się zauważyć powrót do swoich korzeni narodowych – z jednej strony do poznawania sztuki ludowej i rzemiosła, a z drugiej do ich naśladownictwa. W swym wystąpieniu nawiązały do powstałego w 1990 roku stowarzyszenia „Narodowe rzemiosła artystyczne Rosji” i przytoczyły szereg przykładów organizacji pozarządowych działających na zasadzie non profit w 64 regionach Federacji Rosyjskiej. Podkreśliły ich otwartość na współpracę ze szkołami i przygotowywane dla nich programy edukacyjne na temat różnych rzemiosł. Tym samym zwróciły uwagę na korzyści wynikające z edukacji „poza murami szkoły”.

Prezentacja wyników badań oraz wymiana poglądów odbywały się w dwóch językach: polskim i rosyjskim. Obrady każdej z sekcji kończyły się dyskusją. Konferencja spotkała się z zainteresowaniem młodzieży akademickiej, przysłuchującej się debacie naukowej na temat funkcjonowania sąsiedztwa w przeszłości, ale także przejawom dobrych i „innych”, niekoniecznie złych relacji z sąsiadami współcześnie.

Dotychczasowe cztery edycje konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa” pokazały, że tematyka ta cieszy się dużym zainteresowaniem przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, a referaty i dyskusje nad poruszonymi problemami wskazały kolejne obszary i zjawiska warte podjęcia dalszych badań.